

ПАКРАЧКЕ ЛИРЕ ЗВУК БЛАГОДАРНОСТИ

Никанор Грујић, Изабране њесме, прир. Радослав Ераковић, Центар за српске студије, Бања Лука 2023

Изабрране песме Никанора Грујића представљају вредан и смислен издавачки подухват, којим се тежи реактуелизацији „једног од наших најталентованијих митроносних песника”, како га је одредио Миша Димитријевић. Радослав Ераковић, књижевни историчар и професор на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду, овим делом изно-ва враћа у контекст савремених проучавања неправедно занемариваног ствараоца деветнаестог века, као и културни контекст у коме је он деловао. На овом месту потребно је поновити речи Миодрага Павловића, који у свом тексту „Класицистичко песништво прве половине деветнаестог века”, говорећи о стваралаштву Павла Соларића, изриче речи које су суштински применљиве на већину тадашњих стваралаца: „Колико ће још времена требати да тај човек, рођен у осамнаестом веку, добије најзад у двадесетом своју књигу стихова”. Уколико је књига стихова Никанора Грујића видела светлост дана тек ове, 2023. године, колико ће времена бити потребно да се исцрпно сагледа и вреднује ово махом занемаривано раздобље?

Од изузетне је важности чињеница да је ово издање заправо прва књига која се директно бави песништвом Никанора Грујића. Ревитализација и реактуелизација аутора почива на засебним радовима и антологичарским подухватима, на које се осврће и приређивач, али и на обухватнијим књигама посвећеним искључиво Грујићевом стваралаштву, које су малобројне. С једне стране, књига Горана Васина *Никанор Грујић* (2019) доноси црквене беседе и *Автобиографију* аутора, посматрану из историографске тачке гледишта. С друге стране, књига коју приређује Јован Пејчић, *Беседе: њројоведи, народни њовори, њохвале* (2019), представља реторске и књижевне вредности беседа Никанора Грујића, при чему је знаковита чињеница да ју је објавио исти издавач који ће, четири године касније, објавити и његове изабране песме. Наведено сугерише да се песничка књига коју приређује Радослав Ераковић може посматрати

у контексту линије систематичне ревитализације стваралаштва пакрачког владике. Самим тим, Ераковић омогућава широј читалачкој јавности лакши приступ делима Никанора Грујића, али и комплетира и опредељује свој досадашњи научноистраживачки рад. Наиме, приређивач се и раније бавио стваралаштвом поменутог аутора, при чему је у компаративном кључу посматрао његове аутобиографске записе у раду „Никанор Грујић и Јован Суботић: хроника једног (не)очекиваног сукоба“. Такође, Радослав Ераковић је посветио пажњу и односу Никанора Грујића и Вука Стефановића Карацића, у ширем контексту оних који су преводили и тумачили новозаветне текстове, односно Атанасија Стојковића и Платона Атанацковића, што је изложено у раду „Да ли су Срби били хришћани пре Вука?“ Из свега наведеног, али и опсежнијег бављења књижевношћу осамнаестог и деветнаестог века, видљиво је да је Радослав Ераковић приређивачком раду приступио одговорно и педантно.

Песнички избор праћен је предговором приређивача, „Песничко житије Никанора Грујића“, који се бави питањима рецепције стваралаштва пакрачког владике, при чему је могуће пратити линију површних читања, али и антологијских превредновања која су уследила у наредним периодима. Приређивач разматра оцене Светислава Вуловића, Илије Огњановића Абуказема, Стевана В. Поповића, али и утицај Светозара Милетића и његових следбеника на однос према Грујићу. Изразиту важност Ераковић приписује тексту, односно светосавској беседи Мише Димитријевића, чију вредност истиче будући да спада међу „најпроницљивије анализе статуса поезије Никанора Грујића у историји српске књижевности“. Наредна генерација проучавалаца директно је повезана са Јованом Скерлићем, превасходно услед критичаревог незадовољства радovima Илариона Зеремског и Ђорђа Магарашевића, док се по квалитету издваја текст Димитрија Руварца. Приређивач посебну пажњу посвећује и сличности лирских почетака Бранка Радичевића и Никанора Грујића, као што тежи и да образложи релевантност присуства епског песништва у самом избору, које подразумева дело *Свети Сава*, што је раније истакао књижевни историчар Сава Дамјанов. Поред наведеног, књига обухвата и „Хронологију живота и рада“, потом „Селективну библиографију“ и „Речник мање познатих речи и израза“, те на овом месту заправо говоримо о исцрпној и књижевноисторијски неопходној студији, која обухвата списак и суму најзначајнијих сазнања до којих је наука о књижевности дошла у протеклим годинама.

Избор песама које су унете у песничку књигу оправдан је ранијим антологијама, те приређивач уноси како песме које је по посебној вредности издвојио Миодраг Павловић („Муза при пожару“, „Очајање“ и „Нашој старој смоковници“), тако и оне које је бирао Младен Лесковац у неколико наврата („Варалица нада“ и „Идеал“, уврштене у *Анџолоџију* из 1952. године, у каснијим издањима обogaћену и песмама „Прстен“,

„Сива магло” и „Мој гроб”), при чему је посебно занимљиво да поменути антологичари нису сагласни ни у једном избору Грујићевих дела. Поред наведених песама, знаковито је уношење песме о Лукијану Мушицком, која сведочи о постојању свести о стваралаштву класицистичке линије, као и песме посвећене Стефану Станковићу и песме „Постанак Стражилова”, које су значајне услед успостављених паралела са стваралаштвом Бранка Радичевића. Саодносно томе, уврштена је и песма „На апологију сербијанског певца”, будући да је она директно повезана са псеудонимом Срб-Милутин, штампана заједно са раније разјашњеном „напоменом анегдотског карактера”. По истом принципу, песма „На Србски народни лист” значајна је као прва објављена песма Никанора Грујића, спевана у част листа који „нам сербског Пиндара совете / Прекрасне откриваш; и младе / Ревниве певце познават’ дајеш”. У сличном похвалном тону испеване су и песме савременицима, Константину Печићу, Јосифу Рајачићу, Лаврентију Гершићу, Павлу Берићу, али и оне посвећене величању животних вредности, попут песама „На лицемерство” и „Моје задовољство”. Знаковито је да песме уваженим личностима аутор пише о извесним поводима, као што су имендани, или у спомен преминулима. Самим тим, песма јесте начин за изражавање привржености и уважавања одређене личности, при чему је реч о њиховом идеализованом представљању.

Посебно заступљена тема у песмама Никанора Грујића јесте тема веридбе и удаје, оличена у прстену као предмету везе „коју само ’у гроб лези’ / викајући кида дан”. У назначеном контексту могли бисмо посматрати раније поменути „Прстен”, потом песме „Пријатељу младожењи” и „Заручном прстену Љубице”. Значајна је и чињеница да у збирку нису укључене искључиво песме које су писане, него и оне које припадају остварењима за певање, те свеобухватност избора омогућава поглед на ширу слику Грујићевог стваралаштва. При избору песама раније заступљених и у рукописним песмарицама приређивач се руководио, али не и слепо придржавао, избора који даје Марија Клеут у *Анџолоџији црпљанске њоезије*. При наведеном, мислимо на песме „Луло моја, разбибриго умилна” и „Луло моја сребром окована”, те „Где Фрушка гора у Дунав силази” и „Ја пођо’ снужден крај дола”, с тим да Ераковић изоставља песму „Сакриј, Фебе, за облаке”. Наведени избор даје могућност посматрања стваралаштва Никанора Грујића у различитим контекстима, будући да подразумева „ученог стихотворца који ствара уз помоћ науке и по правилима које прописује разум”, али с тежњом „да народну песму укључе у свој програм”, како пише Јован Деретић о генерацији која долази након Лукијана Мушицког.

Поред тридесет и две лирске песме које представљају засебну целину унутар књиге, аутор даје и *Свејої Саву*, као пример епског песништва Никанора Грујића. Наведена песма заправо представља део корпуса

предромантичарских религијских епова као „последњи уметнички релевантан изданак једног од најпопуларнијих песничких жанрова у српској књижевности деветнаестог века”, по речима приређивача. Самим тим, стваралаштво Никанора Грујића обременењено је како бригом за очување традиционалних вредности, тако и бригом за очување језика, што постаје једно те исто: „Језика свога тко се год одриче / презире род свој”, сумирано датим стиховима песме „Младом Хорвату”.

Из свега наведеног, можемо говорити о Никанору Грујићу као о ствараоцу који је у многостраности свог литерарног опуса обухватио широк корпус тема из свакодневног живота, али су предмет песништва завређивале и значајне личности из српске прошлости, као и језгровито исказане животне мудрости у стихованој форми: „Срцу, кад је совест чиста, / не досади змија, свет”. Самим тим, приређивачки избор песама у посматраној књизи задовољава потребе различитих читалачких и проучавалачких афинитета, који у њој могу пронаћи књижевно највреднија и најрелевантнија остварења, те чути пакрачке „лире звук благодарности”.

Ленка С. НАСТАСИЋ

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Мастер студије (Српска књижевност и језик)

lenanastasic@gmail.com

КРОЗ МЕМОРИЈУ И МАШТАРИЈЕ

Ђорђо Сладоје, *Риба звана ѓаовица – роман у насћавцима*, СКЗ, Београд 2023

Читаоци од романа, без обзира на свакојаке досад виђене и невиђене његове форме, прећутно очекују да он посредује, у каквом-таквом наративном облику, нешто обухватно од сазнања и искустава. Будући да и савремена теорија све што смисаоно заокружено изрекнемо именује као наратив – а то је честа реч и политичких тумача са екрана – ни приповедање више не зна тачно шта би са собом, удара у свим смеровима, па где направи пробој до читалаца. Песник Ђорђо Сладоје, који зна да склопи ефектне лирске микронаративе, последњих је година искорачио у неомеђену епску област на различите начине. Исте године када је, као роман године, не без разлога, издвојено дело писано у слободном стиху или пак графички преломљеној ритмичној прози, Сладоје објављује раритетни „роман у стиховима”, у везаном стиху, насловљен *Модре жилице* (2021). То је мозаик ситуација и ликова које призива из памћења о давном завичајном свету „жестоке љепоте” – како је певао у раној „Покуди завичају”. Читаоци Сладојеве поезије препознају живописне ликове и описе